

VKLJUČEVANJE OSEB S POSEBNIMI POTREBAMI V AKTIVNOSTI ZAŠČITE, REŠEVANJA IN POMOČI – PRIMERA 15. IN 16. DRŽAVNEGA PREVERJANJA USPOSOBLJENOSTI EKIP PRVE POMOČI CIVILNE ZAŠČITE IN RDEČEGA KRIŽA

Integration of Persons with Disabilities into Protection, Rescue and Relief Activities: Case Analyses of the 15th and 16th National Examination of the Training Level of the Civil Protection and the Red Cross First Aid Teams

Damjan Slabe* UDK 376:614.8

Povzetek	Abstract
Izhodišča: dosledno upoštevanje Splošne deklaracije o človekovih pravicah in načela enakih možnosti pomeni, da moramo v aktivnosti zaščite reševanja in pomoči vključevati tudi osebe s posebnimi potrebami.	Bases: Strict compliance with the Universal Declaration of Human Rights and the equal opportunity principle means the integration of persons with disabilities into protection, rescue and relief activities.
Namen: predstaviti nekatere izkušnje vključevanja oseb s posebnimi potrebami v aktivnosti zaščite, reševanje in pomoči.	Purpose: Presentation of some lessons learned regarding the integration of persons with disabilities into protection, rescue and relief activities.
Metode: analizirani sta 15. in 16. državno preverjanje usposobljenosti ekip prve pomoči Civilne zaščite in Rdečega križa.	Methods: Case analyses of 15 th and 16 th National Examination of the Training Level of the Civil Protection and Red Cross first aid teams
Rezultati: v obeh primerih prevladujejo pozitivne izkušnje pri vključevanju oseb s posebnimi potrebami v dejavnosti preverjanja.	Results: In both cases the experiences regarding the integration of persons with disabilities into examination activities have been positive.
Razprava in sklep: treba je nadaljevati dejavno vključevanje oseb s posebnimi potrebami v dejavnosti zaščite, reševanja in pomoči, vendar je pri njihovi pripravi in izvedbi nujno upoštevati psihofizične zmožnosti teh oseb.	Discussion and conclusion: Integration of persons with disabilities into protection, rescue and relief activities should continue. However, in preparation and implementation of these activities, the psycho-physical abilities of persons in question have to be taken into account.

* mag., Univerza v Ljubljani, Zdravstvena fakulteta,
Zdravstvena pot 5, Ljubljana, damjan.slabe@zf.uni-lj.si

Izhodišča

Prvi člen Splošne deklaracije o človekovih pravicah (OZN, 1948) poudarja, da se »/.../ vsi ljudje rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice.« Dosledno upoštevanje tega načela pomeni, da moramo v dejavnosti zaščite reševanja in pomoči (ZRP) vključevati tudi osebe s posebnimi potrebami v najširšem razumevanju tega termina (invalidne osebe z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, duševno in telesno ovirane osebe itn.).

Prizadevanja zdravstvenih, pedagoških in drugih strok, ki se srečujejo z osebami s posebnimi potrebami, so usmerjena v spodbujanje ravni samostojnosti teh oseb in s tem k izboljšanju kakovosti njihovega življenja. Cilj teh prizadevanj je, da se tem osebam omogoči dejavno vključevanje v družbeno in delovno okolje ter opravljanje smiselnega in njihovim zmožnostim primernega dela. Vendar različni posamezniki z različnimi potrebami potrebujejo tudi različno količino in obliko podpore skupnosti, da bi dosegli enake življenjske razmere (Kobal Grum in drugi, 2009). To velja tudi za okolje zaščite, reševanja in pomoči.

Namen in metode

Namen študije primerov je predstaviti nekatere izkušnje vključevanja oseb s posebnimi potrebami v aktivnosti ZRP. V prvem delu (primer 1 – požar v gledališču) so predstavljene izkušnje 15. državnega preverjanja usposobljenosti ekip prve pomoči (PP) Civilne zaščite (CZ) in Rdečega križa (RK), ki je bilo 3. oktobra 2009 v Kranju, v drugem (primer 2 – nezgoda v varstveno-delovnem centru) pa 16. državnega preverjanja, ki je bilo 9. oktobra v Murski Soboti.

Primer 1: požar v gledališču

V okviru 15. državnega preverjanja je bilo pripravljenih sedem delovnih mest, ki so temeljila na predpostavkah: nezgoda na javni prireditvi, nezgoda v trgovskem centru, nesreča jadralskih padalcev, nesreča na taborjenju, požar v gledališču, delovna nesreča (eksplozija) in naravna nesreča (potres). Šesto delovno mesto je temeljilo na predpostavki, da je v garderobi kranjskega gledališča prišlo do požara. Med obiskovalci gledališča (imitatorji poškodb) sta bili tudi dve odrasli osebi z motnjo v duševnem in telesnem razvoju.

Primer 2: nezgoda v varstveno-delovnem centru

Tudi na 16. državnem preverjanju je bilo sedem delovnih mest s predpostavkami: nezgoda pri kmetijskih opravilih, nezgoda med zabavo mladih v mladinskem klubu, naravna nesreča (neurje), nezgoda pri adrenalinskem športu

(trdem pristanku balona), temeljni postopki oživljanja, množična prometna nesreča in nezgoda v Varstveno-delovnem centru Sonček (VDC Sonček).

Prav zadnje, sedmo delovno mesto je bilo zasnovano na predpostavki, da je bila posamezna ekipa prve pomoči v okviru dneva odprtih vrat povabljen na ogled dejavnosti VDC Sonček Murska Sobotica. Strokovni delavec centra jim je v nekaj minutah predstavil njihove dejavnosti, med predstavitvijo pa je prišlo do nezgode varovancev pri eni izmed dejavnosti centra. Najprej je poklical na pomoč poškodovanec, ki se je z rezilom porezal po hrbtišču leve roke. Minuto pozneje je bilo slišati klice na pomoč tudi iz kuhinje, kjer sta se pri kuhanju opekli dve poškodovanki, prva je dobila oparine po rokah, druga se je oparila po prstih in dlani desne roke.

Cilji vključevanja oseb s posebnimi potrebami v preverjanje

Z vključevanjem oseb s posebnimi potrebami v načrtovane aktivnosti 15. in 16. državnega preverjanja smo želeli:

- omogočiti osebami s posebnimi potrebami izkušnjo vključevanja v aktivnosti ZRP;
- omogočiti članom ekip prve pomoči izkušnjo dajanja te pomoči osebami s posebnimi potrebami;
- pridobiti izkušnje in spodbuditi vključevanje oseb s posebnimi potrebami v podobne aktivnosti ZRP v prihodnje.

Evalvacija

Evalvacija obeh primerov je potekala na več ravneh.

Za primer 1 sta bila uporabljena:

- delno strukturiran intervju s strokovno delavko, ki je spremljala varovanca VDC Kranj in bila hkrati tudi kot statistka vključena v aktivnosti na šestem delovnem mestu. Usmeritev za evalvacijo je bila, da predstavi tako pozitivni kot negativni vidik vključevanja varovancev v konkretne aktivnosti ter kakšni so morebitni predlogi za prihodnje podobne aktivnosti. Gre za metodo PMI (plus, minus, interesantno oziroma pohvale, pripombe, predlogi) Edwarda de Bona (1985);
- analiza vodstva preverjanja, ki je povzeta po zaključnem poročilu (URSZR, 2009).

Za primer 2:

- analiza anketnih vprašalnikov za člane ekip prve pomoči: narejen je bil vprašalnik s kombinacijo vprašanj odprtega in zaprtega tipa. Za ugotavljanje zadovoljstva članov ekip smo uporabili 5-stopenjsko ocenjevalno lestvico: od 1 – zelo nezadovoljen do 5 – zelo zadovoljen. Izpolnjevanje vprašalnika je potekalo po koncu dela na zadnjem delovnem mestu oziroma počivališču. Vprašalnik so članom ekip razdelili spremljevalci. Sodelovanje je bilo prostovoljno in anonimno. Izpolnilo ga je 83 članov ekip prve pomoči. Podatke vprašalnika

- smo vnesli v program SPSS (Statistical package for Social Sciences – statistični paket za družbene vede) in jih statistično obdelali;
- delno strukturiran intervju strokovnih delavcev VDC Sonček, ki so sodelovali pri pripravi in izvedbi predpostavke na sedmem delovnem mestu. Tudi v tem primeru smo sledili metodi PMI (De Bono, 1985). Vrnjeni so bili odgovori petih sodelavcev;
 - analiza vodstva preverjanja, ki je povzeta po analizi priprave in izvedbe preverjanja (URSZR, 2010).

Rezultati

V nadaljevanju so predstavljeni rezultati evalvacije vključevanja oseb s posebnimi potrebami v aktivnosti 15. in 16. državnega preverjanja.

Evalvacija primera 1: požar v gledališču

Mnenje strokovne delavke VDC Kranj

Z dovoljenjem anketirane strokovne delavke je v nadaljevanju povzeto mnenje o sodelovanju oseb z motnjo v telesnem in duševnem razvoju na 15. državnem preverjanju.

»Sodelovanje oseb z motnjo v duševnem in telesnem razvoju na preverjanju ne predstavlja samo možnosti vključevanja, pač pa je tudi priložnost sprejetosti v širšem socialnem okolju. Prvi korak se začne že z izbiro imitatorjev poškodb oziroma statistov, saj bi marsikoga sicer igrana situacija v resnici lahko zelo prestrašila in povzročila na primer celo epileptični napad. Predpogoj za sodelovanje sta prostovoljni pristanek vsakega posameznika in želja po sodelovanju v izkušnji. Zelo pomembna je priprava na situacijo, saj imajo osebe z motnjo v duševnem razvoju večje težave v sprejemanju in obdelavi dražljajev iz okolja ter pri transferju slišane in naučenega v konkretne in predvsem nove situacije. Pridobljene izkušnje tudi težje prenesejo na druge podobne situacije (proces generalizacije), posebej pa naletimo na večje ali manjše težave pri spontanem učenju.

Pri osebah z motnjo v duševnem razvoju so pogostejši pojavi strahu in anksioznosti ter negotovosti, kar lahko do neke stopnje olajšamo z ustrezno izbiro spremljevalcev ter pripravo, v kateri poskušamo predvideti vse elemente, ki bodo v situaciji prisotni. Tudi tukaj je treba upoštevati posebnosti vključenih oseb – razlika med avditivnim in vizualnim pomnjenjem običajne in vključene populacije ter značilnosti, da si pogosteje zapomnijo nepomembne elemente, pomembne pa prezrejo.

Vsi sodelujoči statisti so svoje delo opravili več kot dobro in so bili na to zelo ponosni. Takšne in podobne izkušnje pripomorejo k zmanjševanju primanjkljaja, do katerega lahko privede pomanjkanje primernih možnosti za izkustveno učenje v širši socialni sredini, katere del smo mi vsi.» (Apolonija Kandus, prof. defektologije)

Ocena vodstva preverjanja

Vodstvo preverjanja je v svoji analizi ugotovilo: *»VDC Kranj se je zahvalil za povabilo k sodelovanju. Varovanci so bili sicer utrujeni, toda zelo veseli in zadovoljni, da so lahko pri tem projektu sodelovali. Želijo si še več takšnih sodelovanj tudi v prihodnje.» (URSZR, 2009)*

Evalvacija primera 2: nezgoda v varstveno-delovnem centru

V nadaljevanju so predstavljeni rezultati analize delno strukturiranih intervjujev s strokovnimi sodelavci VDC Sonček Murska Sobota (preglednica 1), rezultati analize anketnih vprašalnikov za člane ekip prve pomoči (preglednica 2) ter povzetek analize vodstva preverjanja.

Evalvacija strokovnih delavcev VDC Sonček

Z dovoljenjem anketirane v nadaljevanju povzemamo izjavo strokovne delavke VDC Sonček Murska Sobota.

»Ugotovila sem, da je bila za naše udeležence zelo pozitivna preizkušnja, ki jo je večina doživela prvič. Pričakovali so v strahu, niso vedeli, kaj se bo zgodilo, in na koncu so me presenetili, tako so bili zadovoljni. Po končanem tekmovanju so postali tako glasni, vsak je pripovedoval svoje. Bili so zelo srečni in zadovoljni, da so lahko sodelovali v tako pomembnem tekmovanju. Všeč mi je bilo, da ste vključili invalidsko organizacijo in priporočam, da za naslednje leto storite enako.» (Petra Tkalec)

Rezultati analize anketnega vprašalnika za člane ekip prve pomoči

Anketni vprašalnik je izpolnilo 83 anketiranih, kar je skoraj 100 % sodelujočih članic in članov ekip prve pomoči. Gostujoči ekipi Rdečega križa iz Madžarske, iz Železne županije SÁRVÁR, anketnega vprašalnika, ki je bil pripravljen samo v slovenskem jeziku, nismo ponudili. Med anketiranimi je bilo 46 % žensk in 54 % moških. Dobra polovica (52 %) anketiranih ima končano četrto, 16 % peto, 22 % šesto ali višjo stopnjo izobrazbe, preostalih 10 % pa tretjo ali nižjo. V nadaljevanju predstavljamo le del rezultatov vprašalnika, ki se nanašajo na temo članka.

Anketirani so najbolje ocenili sedmo delovno mesto (4,6), najnižje pa četrto (3,96). Iz tega lahko sklepamo, da so bili člani ekip s posameznimi delovnimi mesti v splošnem zadovoljni.

Pri vprašanju *»Kaj vam je bilo na državnem preverjanju še posebej všeč?«* so anketirani izpostavili:

- priprava delovnega mesta (N = 8),
- sodelovanje VDC Sonček (N = 8),
- dobra organizacija (N = 4),
- igralci/maskiranje (N = 3).

79 % članic in članov ekip bi se takih preverjanj udeležilo tudi v prihodnje.

Kategorija	Trditve
Pohvale:	<ul style="list-style-type: none"> - da smo v ta dogodek vključili nevladno invalidsko organizacijo; - da so tudi uporabniki centra Sonček aktivno sodelovali; - zelo dobra izkušnja tako za osebe z invalidnostmi kot za strokovne delavce; - iz takega sodelovanja se lahko vsi nekaj naučimo, zlasti to, da je odzivnost oseb z invalidnostmi v izjemnih dogodkih običajno drugačna kot odzivnost oseb, ki nimajo telesnih in duševnih motenj v razvoju; - preverjanje je priložnost, da osebe z invalidnostmi širijo socialno mrežo in pridobivajo življenjske izkušnje; - zdravniki, ki sodelujejo na preverjanju, lahko spoznajo odziv oseb z invalidnostmi, ki je večinoma nepredvidljiv – enako velja za člane ekip prve pomoči, ki imajo večinoma premalo izkušenj, kako primerno ukrepati v resničnih situacijah, ko nastopijo izredni dogodki; - s takimi in podobnimi dogodki ter dejavnostmi osveščamo javnost o nujnosti in potrebnosti sožitja oseb z invalidnostmi z vsemi prebivalci v okolju, v katerem bivajo in delajo; - izkušnje pri organizaciji preverjanja; - usposobljenost posameznih ekip za prvo pomoč.
Pripombe:	<ul style="list-style-type: none"> - mogoče se nismo najbolj znašli, kako naj uporabniki (igralci vlog) dajo znak, da so se poškodovali; - tudi za nas je bilo to preverjanje prvič, zato tudi mi nismo znali najbolje usposobiti oseb z invalidnostmi, kako naj »igrajo« nastanek poškodbe; - ekipe niso bile dovolj poučene o delu z ljudmi s posebnimi potrebami.
Predlogi:	<ul style="list-style-type: none"> - v prihodnje izpopolniti navodila za imitatorje poškodb; - vsako leto po možnosti vključiti kakšno invalidsko organizacijo; - v prihodnje vključiti še več organizacij za ljudi s posebnimi potrebami.
<p>Preglednica 1: Pozitivne in negativne izkušnje ter predlogi strokovnih delavcev VDC Sonček Murska Sobota za prihodnje sodelovanje, povezani z vključevanjem oseb s posebnimi potrebami v aktivnosti 16. državnega preverjanja</p> <p>Table 1: Positive and negative experiences and future suggestions of expert workers in Murska Sobota VDC Sonček concerning the integration of persons with disabilities into the 16th national examination activities.</p>	

Delovno mesto	Predpostavka	Povprečna ocena	Preglednica 2:
1	nezgoda pri kmetijskih opravilih	4,42	Rezultati odgovorov anketiranih na vprašanje »Kako ste na splošno zadovoljni s posameznimi delovnimi mesti?« Table 2: Results of the answers to the question "How are you generally satisfied with individual work posts?"
2	nezgoda v mladinskem klubu	3,98	
3	naravna nesreča (neurje)	4,17	
4	nezgoda pri adrenalinskem športu (trdem pristanku balona)	3,96	
5	temeljni postopki oživljanja	4,28	
6	množična prometna nesreča	4,00	
7	nezgoda v Varstveno-delovnem centru Sonček	4,60	
skupaj		4,20	

Ocena vodstva preverjanja

Vodstvo preverjanja je v analizi ugotovilo, da je bila vključitev VDC Sonček in oseb s posebnimi potrebami zelo pozitivna izkušnja, tako za udeležence preverjanja kot za varovance centra (URSZR, 2010).

Razprava

V obeh analiziranih primerih (15. in 16. državnega preverjanja usposobljenosti ekip prve pomoči CZ in RK) prevladujejo pozitivne izkušnje vključevanja oseb z motnjami v duševnem in telesnem razvoju v dejavnosti preverjanja kot ene izmed oblik spodbujanja znanja na področju prve pomoči. Gre za spodbujanje vključevanja teh oseb v širše družbeno okolje. Cilj takega vključevanja je, da bodo ljudje z različnimi stopnjami motenj sposobni živeti kar najbolj samostojno (MDDSZ, 2004). V obeh primerih sta izražena tudi velika pripravljenost in zadovoljstvo uporabnikov varstveno-delovnih centrov, strokovnih delavcev in vodstva teh ustanov z možnostjo sodelovanja na preverjanju. Predlagajo, da se te osebe in ustanove v podobne aktivnosti vključijo tudi v prihodnje. Prav pozitivna izkušnja iz

Kranja je spodbudila, da smo leto pozneje v Murski Soboti obseg vključitve oseb s posebnimi potrebami v aktivnosti preverjanja še razširili. V prihodnje bo treba nameniti več pozornosti predvsem pripravi imitatorjev poškodb.

Pri oceni posameznih delovnih mest so člani ekip najvišje uvrstili prav nezgodo v varstveno-delovnem centru. Ta nezgoda je z vidika dajanja prve pomoči eno izmed lažjih delovnih mest. To visoko oceno si razlagamo s tem, da je bila za člane ekip možnost stika z varovanci centra dragocena priložnost v osebnem, človeškem smislu. Pripravo delovišč in sodelovanje VDC Sonček na preverjanju so anketirani izpostavili v pozitivnem smislu tudi pri vprašanju odprtega tipa kot nekaj, kar jim je bilo na državnem preverjanju še posebej všeč. Kar osem od desetih članov ekip prve pomoči se namerava preverjanja udeležiti tudi v prihodnje. Za vse, ki s(m)o sodelovali pri organizaciji in izvedbi obeh državnih preverjanj, sta evalvacija strokovnih delavcev in visoka ocena, s katero so člani ekip prve pomoči kot »uporabniki« preverjanja ovrednotili svoje zadovoljstvo s 16. preverjanjem, posebno spodbudna. Zadovoljstvo udeležencev izobraževanja je namreč eden izmed najpomembnejših dejavnikov pri

presojanju in razvijanju kakovosti izobraževalnih organizacij (Možina, 2007).

Sklepne misli

Treba je nadaljevati vključevanje oseb s posebnimi potrebami v dejavnosti ZRP, vendar je pri pripravi teh aktivnosti nujna posebna občutljivost. Najprej in predvsem je treba spoštovati prostovoljno privolitev teh oseb za sodelovanje. V vse faze posameznega projekta (pripravo, izvedbo in evalvacijo) je treba vključevati tudi strokovnjake (vzgojitelje, specialne in socialne pedagoge, profesorje defektologije, delovne terapevte, strokovne delavce in druge), ki jim te osebe zaupajo in poznajo njihove psihofizične sposobnosti.

Vključevanje oseb s posebnimi potrebami v aktivnosti ZRP ne pomeni samo koraka k večji kakovosti njihovega življenja, pač pa tudi oplemenitenost kakovost življenja vseh tistih, ki pridemo z njimi v stik (Hafner in Slabe, 2010). Primer takega oplemenitenja sta tudi 15. in 16. državno preverjanje usposobljenosti ekip prve pomoči Civilne zaščite in Rdečega križa.

Zahvala

Avtor se zahvaljuje Apoloniji Kandus, Petri Tkalec, Karmen Mešič, Renati Uzelac, Martinu Smodišu, Janku Rešeti in Boštjanu Lačnu za pomoč in sodelovanje v študiji primerov.

Viri in literatura

1. De Bono, E., 1985. *Tactics. The Art and Science of Success*. London: Hazer Watson and Viney Limited, str. 256.
2. Hafner, A., Slabe, D., 2010. Tečaj prve pomoči za osebe z motnjo v duševnem in telesnem razvoju.

Študija primera. V: 5. kongres delovnih terapevtov Slovenije, Debeli rtič, 16.–18. september 2010. *Delovna terapija v skupnosti*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje, Sektor za zdravstveno varstvo ogroženih skupin prebivalstva, 2010, str. 103–112.

3. Kobal Grum, D., Kobal, B., Celeste, M., Smolej, S., Nagode, M., 2009. Sociopsihološki vidiki izobraževanja oseb s posebnimi potrebami. Znanstvena poročila Pedagoškega inštituta. Ljubljana, 12/09. Dostopno na: http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/zalozba/ZnanstvenaPorocila/12_09_sociopsiholoski_vidiki_izobrazevanja_oseb_s_posebnimi_potrebami.pdf <7. 4. 2011>.
4. MDDSZ, 2004. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Vizija razvoja socialno-varstvenih zavodov za usposabljanje. Končno poročilo. Ljubljana. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zavodi_usposabljanje_vizija_kocno.pdf <3. 5. 2011>.
5. Možina, T., 2007. Merjenje zadovoljstva udeležencev v izobraževanju odraslih. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, str. 8–23.
6. OZN, 1948. Splošna deklaracija o človekovih pravicah. Sprejela in razglasila jo je Generalna skupščina Združenih narodov 10. decembra 1948 z resolucijo št. 217 A (III). Dostopno na: <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=102> <8. 4. 2011>.
7. URSZR, 2009. Poročilo XV. državnega preverjanja usposobljenosti ekip prve pomoči Civilne zaščite in Rdečega križa. 603-51/2009-281. Ljubljana: Republika Slovenija, Ministrstvo za obrambo, Uprava RS za zaščito in reševanje.
8. URSZR, 2010. Analiza priprave in izvedbe XVI. državnega preverjanja usposobljenosti ekip prve pomoči Civilne zaščite in Rdečega križa v letu 2010. 603-55/2010-294. Ljubljana: Republika Slovenija, Ministrstvo za obrambo, Uprava RS za zaščito in reševanje, Organizacijski odbor za pripravo in izvedbo XVI. državnega preverjanja usposobljenosti ekip prve pomoči CZ in RK.